AKIK MARADTAK

színes magyar játékfilm, 2019, rendező: Tóth Barnabás

A film adatlapja

Ajánlott korosztály: 9–12. évfolyam
Tantárgyi kapcsolatok: történelem, társadalomismeret, etika, magyar nyelv és irodalom
A film kapcsán feldolgozható témák:

- II. világháború
- holokauszt
- Magyarország II. világháború után történelme
- A Rákosi-rendszer

Ajánlott óraszám: 4–6 óra

BEVEZETÉS

Az irodalmi mű és a filmadaptáció

A film szakít a holokausztfilmek megszokott toposzaival, és haláltáborok borzalmainak ábrázolása helyett a túlélők hétköznapjait mutatja meg. A bennük hagyott lenyomatot érzékelhetjük, de a rendező a borzalmak helyett a gyógyulás folyamatát helyezi a középpontba. A történet valójában bármikor játszódhatna, hiszen a fókuszában nem a konkrét történelmi események, hanem a gyászmunka, az életigenlés, két magára maradt ember egymásratalálása áll. A film alapjául szolgáló regény, a pszichológusként ismert F. Várkonyi Zsuzsa könyve univerzális emberi történetet mesél el arról, hogyan birkóznak meg az emberek feldolgozhatatlannak hitt traumáikkal. A szerző így ír erről az időszakról könyve előszavában.

"1948. Mindenkinek mást jelent. Én például a születésemmel voltam elfoglalva. Ennek a történetnek a hősei a túléléssel küszködtek. Talán szebben, mint sok kortársuk. Mert korábbi életükből volt elegendő szeretetforrásuk, ami nemcsak 44 traumáját segített begyógyítani, hanem 1950-et is átvészelni."

FELADATOK A FILM FELDOLGOZÁSÁHOZ

RÁHANGOLÓDÁS
(előkészítő feladat)

FELADAT:

Nézzétek meg a főcímig tartó kb. 5 perces részt, és írjátok össze, milyen információkat tudunk meg a történet két főszereplőjéről, Wiener Kláráról és Körner Aladárról.
Miből tudhatjuk meg, hogy mikor és hol játszódik a film?

TARTALMI FELDOLGOZÁS
(a film megnézése után)

I. SZEREPLŐK, VISZONYRENDSZEREK

Klára (Süni)

1. FELADAT:
Aladár egykori családját csak fényképeken látjuk, Klára családja viszont a film több pontján megjelenik egyfajta emlékfoszlányként. Gyűjtsétek össze ezeket a pillanatokat! Figyeljétek meg azt is, mikor mi hívja elő ezeket az emlékeket.

MEGOLDÁS:
- *fürdés a húgával a kádban*
- *a borotválkozó apa képe*
- *az anyja arca a betegség idején*
- *a legkomplexebb emlék: hóesés, sütés anyával, a szemüvegét kereső apa*

2. FELADAT:
A film egy pontján arra a kérdésre, hogy hány éves is Klára, Aladár a következő választ adja: "5 és 70 között bármennyi tud lenni". Magyarázzátok meg a válaszát néhány konkrét példa bemutatásával!

MEGOLDÁS:
Klára viselkedése nagy diverzitást mutat: olykor egy elárvult kisgyerek, máskor egy dacos kamaszlány, időnként pedig egy túl korán felnőtté vált ember viselkedésének jegyeit mutatja. Mindenből kiábrándult és mindenáron élni akaró, felelőtlen és bölcs, szeretetéhes és gondoskodó egyaránt tud lenni.

3. FELADAT:
Próbáljátok felidézni, mikor, milyen körülmények között hangzik el az alábbi mondat. Hogyan magyaráznátok meg Klára kijelentését!
"Szerintem mi jártunk rosszabbul, mint akik elmentek."

MEGOLDÁS:
Klára sokáig dédelgeti magában a reményt, hogy a szülei még visszatérhetnek, és naponta levelet ír nekik. Nem tudja elengedni őket, és nehezen birkózik meg a túlélők bűntudatával is – erre utal a mondat folytatása: "engem egyszerűen itt felejtettek".

Aladár (Aldó)

1. FELADAT:

A film visszahúzódó, maga köré falakat építő férfiként ábrázolja Aladárt, aki Klára első benyomásai szerint, semminek sem tud örülni. Gyűjtsétek össze, milyen lépcsőfokai vannak Aladár megnyílásának: mikor mit mutat meg magából, minek tud örülni?

2. FELADAT:
"Nem kurva, aki fél egyedül. Én is félek." – Idézzétek fel, mikor, milyen körülmények között hangzik el ez a mondat. Hogyan magyaráznátok meg Aladár szavait!

Kettejük kapcsolata

Különleges pótapa-lánya kapcsolat szövődik kettejük között, ami egyszerre szól szövetségről, barátságról és valami többről is. Eleinte inkább csak sejti Klára, hogy milyen terheket cipel Aladár, de a magányukba a gyász mellett a túlélők bűntudata is beleszövődik.
Klára úgy néz fel Aladárra, mint apjára, aki szintén orvos volt, és szellemi partnert is keres benne, amit Olgiban nem talál meg. Kapcsolatukat maguknak is nehezen definiálják, egyszerre szülő-gyerek és férfi-női viszony ez, amit a külvilág gyanakodva fogad. Először Olgi is kételkedik Aladár szándékaiban, később azonban elfogadja a kialakult helyzetet, és remekül kiegészítik egymást a szülői szerepben. Mások azonban nem ilyen megértőek: a házmester, távoli rokon és főleg Klára tanárai bizalmatlanul figyelik őket, de egyszer még Aladár közeli barátja, a gyerekorvos is rákérdez arra, pontosan mit jelent Klára Aladárnak.
A lány kezdeti depresszió ja később makacs élniakarássá alakul, amivel a férfit is kimozdítja fásult állapotából, és megmutatja, hogy van még, amiért érdemes élni. Aladárnak pedig a lányhoz fűződő kapcsolata mutatja meg, hogy mindenek ellenére képes még a kötődésre.

Gondoskodás

FELADAT:
Gyűjtsétek össze azokat a jeleneteket, amelyekben Klára gondoskodik Aladárról!

MEGOLDÁS:
A történet egy pontja után mintha megfordulna Aladár és Klára szülő-gyerek viszonya, és Klára egyre többször tesz olyan gesztust, ami egyfajta gondoskodás jele. Talán leginkább ilyenkor tűnik úgy, mintha házaspárként élnének. Klára egyszer meg is fogalmazza, hogy azt szeretné, hogyha nem találnak maguknak senkit, akkor törődhetne Aladárral.
pl. új kardigán Aladárnak, ingvasalás, hátmasszírozás, levesfőzés

Féltékenység

Bár valójában sosem köteleződnek el egymásnak, sőt szóban arra biztatják a másikat, hogy keressen korban hozzá illő párt, mégis szíven üti őket, amikor megtapasztalják ennek első jeleit.

FELADAT:
Gyűjtsetek olyan jeleneteket, ahol a féltékenység jelei mutatkoznak.
Mi váltja ki őket? Mennyire jogos a féltékenységük?

Seilmann Pista, a gyerekorvos

Aladáréhoz sok szempontból hasonló a gyerekorvos története, ő is elveszítette a gyerekeit, de próbál talpra állni és újrakezdeni. F. Várkonyi Zsuzsa könyvében az ő szájából hangzik el a túlélés lehetőségének egyik kulcsmondata: *"A szeretet gyógyít, és csak az."*. Ebbe a kibontakozó új életbe avatkozik be erőszakosan az ötvenes évek politikája, amiről Klára és Aladár megpróbál nem tudomást venni. A gyerekorvos sorsán keresztül az is felvillan, milyen lehetséges túlélési stratégiák merültek fel az ötvenes évek diktatúrájának idejében.

II. EMLÉKEZETES JELENETEK

A film legerősebb pillanataiban gyakran nem is szavak, hanem a gesztusok, pillantások beszélnek, minden, ami fontos inkább belül zajlik. Az alábbiakban néhány ilyen jelenetet vizsgálunk meg közelebbről.

1.) Aladár látogatása Klára iskolájában (26:54–28:02)

Aladár, elfogadva a ráruházott szülőséget, ellátogat Klára iskolájába. A jelenet érdekessége, hogy nem ismerjük meg Aladár gondolatait, csak a jegyzetfüzetébe, a tanárok neve mellé lejegyzett egy-egy szót olvashatjuk, valamit a tanárok kamerába mondott monológjait hallhatjuk.

FELADAT:

Beszéljétek meg, vajon milyen szándékkal kereste fel Aladár Klára tanárait.

- *Vajon azt hallotta-e, amire számított? Hogyan vélekednek a tanárok Kláráról?*
- *Hogyan értelmeznétek az egyik tanára alábbi mondatait: "Meghúzhatná magát kicsit. Volt már nekünk elég bajunk az országban. Nem kell folyton kitűnni."*
- *Mit tudunk meg a monológjaik alapján magukról a tanárokról?*
- *Milyen célt szolgál ez a jelenet a filmben? Mit vetít előre?*

2.) Ha jön a fekete autó (1:04:42–1:07:45)

Több szempontból is fontos jelenetről van szó.

Egyrészt ebben a jelenetben kerül a legközelebb egymáshoz Klára és Aladár, itt mosódnak el leginkább a szülő-gyerek és a nő-férfi viszony határai. A filmben ez sokkal visszafogottabban jelenik meg, mint a könyvben, máshova kerülnek a hangsúlyok. Ha a történetnek ezt az aspektusát akarjuk vizsgálni, akkor érdemes összevetni a jelenetet a könyv (F. Várkonyi Zsuzsa: *Férfiidők leányregénye*) *Rókavadászat* című fejezetének utolsó oldalaival.

Másrészt ez a jelenet megmutatja azt is, milyen aktívan, zsigerekig hatóan élnek mindkét szereplőben a múlt emlékei.

FELADAT:

Nézzétek meg újra ezt a jelenetet, és figyeljétek meg mindkettőjük reakcióit!

Mennyire éri Aladárt váratlanul a helyzet? Miből tudhatjuk, hogy számított arra, hogy esetleg érte jönnek.

MEGOLDÁS:

Aladár valószínűleg korábbi emlékei hatására tudatosan is készül az esetleges vészhelyzetre. Mozdulataiból kiderül, hogy már mindent előkészített, összecsomagolta a bőröndjét a legszükségesebb holmikkal, sőt már levelet is írt Klárának erre az esetre.

3.) Olgi születésnapja (finálé)
(1:15:13–1:20:32)
Eltelt három év és Olgi születésnapjának megünnepelésére gyűlik össze a társaság. A rádió hírei alapján azt is beazonosíthatjuk, hogy 1953-ban járunk.

FELADAT:
Nézzétek meg újra ezt a jelenetetés, és válaszoljatok az alábbi kérdésekre!

- *Ki és milyen minőségben van jelen a születésnapon?*
- *Miért van jelentősége a dátumnak? Miről értesülnek a rádióból? Ki hogyan fogadja a hírt?*
- *Először a társaság a születésnaposra koccint, van azonban egy második koccintás is. Figyeljétek meg, mire isznak másodszor? Aladár viszont nem koccint velük, hanem kinéz a jelenetből. Vajon miért?*

MEGOLDÁS:
Ebben a filmet lezáró jelenetsorban újra találkozhatunk a legfontosabb szereplőkkel, és bepillantást nyerhetünk későbbi életükbe. A rádió hírei épp Sztálin haláláról szólnak, ami egyesekben reményt kelt, mások hitetlenkedve fogadják vagy épp provokációra gyanakodnak. Klára és Aladár már nem együtt élnek, azaz mindketten elfogadták a kínálkozó lehetőséget, és új kapcsolatot építettek, ezzel együtt láthatóan továbbra is erős kötelék fűzi össze őket.
Ekkor láthatjuk Aladár legnagyobb érzelmi kitörését is, ami így is láthatatlan marad a többiek számára. Csak Klára veszik észre, hogy valami történik Aladárban, de elfojtott sírásának még ő sem szemtanúja. A második koccintásnál azokra isznak, "akiknek itt kellene lenni, de nincsenek", Aladár viszont nem tart velük, csak elgondolkodva néz maga elé, mintha csak az a mondata jutna eszébe, amit egyszer Klárának mondott: "nekem ők mindenütt vannak".

4.) Záróképek (1:20:32-től)

Az utolsó jelentben Klára egy buszon ül és kifelé néz az ablakon a napsütésbe.

FELADAT:
Nézzétek meg újra ezt a rövid képsort, és írjatok egy-egy mondatot arról, milyen gondolatok járhatnak Klára fejében.

KVÍZ

1. Melyik évben indul a történet? (kép: 4:25)
   a) 1944
   b) 1945
   c) 1948
   d) 1956

2. Hová megy a film elején Aladár egy nagy zsákkal? (kép: 2:56)
   a) a kórházba
   b) a zálogházba
   c) a piacra
   d) a zsidó hitközség árvaházába

3. A megismerkedésük idején hány éves Klára és Aladár? (kép: 5:15)
   a) 14 és 45
   b) 16 és 42
   c) 16 és 35
   d) 14 és 52

4. Honnan tud Klára németül? (kép: 13:52)
   a) a szüleivel otthon németül beszéltek
   b) jó iskolába járt
   c) német nevelőnője volt
   d) gyekekorában Bécsben éltek

5. Miért nem engedi Olgi, hogy Klára cukrot tegyen a teába? (kép: 9:55)
   a) szerinte így jobb az íze a teának
   b) spórol a cukorral, hogy jusson a hétvégi süteménybe
   c) nem akarja, hogy Klára elhízzon
   d) Klára cukorbetegsége miatt

6. Miért akar Klára elköltözni Olgitól? (kép: 17:24)

a) Nem szeret abban a lakásban lakni.

b) Mert Aladár közelebb lakik az iskolájához.

c) Mert Olgi lekurvázza, miután meglátta őket összeölelkezve Aladárral.

d) Úgy érzi, hogy már elég felnőtt ahhoz, hogy elköltözzön Olgitól.

7. Hogyan szerez Klára tudomást arról, hogy Aladárnak volt felesége és gyerekei? (kép: 36:37)

a) Aladár elmeséli neki, amikor hozzáköltözik.

b) Megengedi neki, hogy távollétében megnézze a családi fotóalbumokat.

c) Klára már mindenről tud Olgitól.

d) Titokban elolvassa Aladár naplóját.

8. Miből tudjuk meg, hogy Aladár megjárta a haláltábort? (kép: 13:22)

a) Kiderül a fotóalbumból.

b) Elmeséli Olginak.

c) A gyerekorvostól hallunk róla.

d) Látjuk a karján a tetoválást.

9. Hol ismerkedik meg Klára Pepével? (kép: 1:14:25)

a) az iskolában

b) moziban

c) a tánciskolában

d) egy házibuliban

10. Mi történt Erzsi korábbi vőlegényével? (kép: 1:00:45)

a) Eltűnt 1944 tavaszán.

b) Felbontotta az eljegyzést Erzsi származása miatt.

c) Erzsi elhagyta őt.

d) Egy barátjával együtt kivándorolt Amerikába.

11. Miért húzták ki vagy tették a fiókba bizonyos helyzetekben a telefont? (kép: 50:56)

a) Nem akarták felvenni a telefont.

b) Zavarta őket a hangos csörgés.

c) Mert nem működött a készülék.

d) Hogy ne tudják lehallgatni őket

12. Milyen eseményről beszélnek a rádióban Olgi születésnapján? (kép: 1:16:45)

a) Sztálin haláláról

b) Rákosi Mátyás születésnapjáról

c) az angol-magyar focimeccsről

d) a május 1-jei felvonulásról